

Metin SARIBAŞ

Bartın Üniversitesi Orman Fakültesi,
74100 Bartın/Türkiye
e-posta:msaribas@bartin.edu.tr

Batı Karadeniz Bölgesi'nin Kayda Girmemiş Anıt Ağaçları

Recordness Monumental Trees in the Western Black Sea Region

Alınış (Received): 11.07.2013

Kabul tarihi (Accepted): 11.11.2014

Anahtar Sözcükler:

Anıt Ağaç, Batı Karadeniz, Türkiye

Key Words:

Monumental Trees, Western Black Sea Region, Turkey

ÖZET

Araştırma Batı Karadeniz Bölgesi'nde (Bartın – Kastamonu – Bolu) kayda girmemiş değişik türlere ait anıt ağaçların güncel durumlarının ve bu ağaçlara ait tarihi-folklorik ve diğer özelliklerinin belirlenmesi ve anıtsal değerlerinin saptanması amacıyla yapılmıştır. Anıt ağaçların saptanmasında Türk Standartları Enstitüsü tarafından "TS13137" numaralı standartta belirtilen yöntem kullanılmıştır. Çalışmada 9 Doğu Çınarı (*Platanus orientalis*), 4 Anadolu Karaçamı (*Pinus nigra* subsp. *pallasiana*), 2 Fıstık Ağacı (*Pistacia vera*), 2 Türk Fındığı (*Corylus colurna*), 2 Doğu Kayını (*Fagus orientalis*), 1 Adi Çitlenbik (*Celtis australis*), 1 Anadolu Kestanesi (*Castanea sativa*) olmak üzere toplam 21 adet ağaç değerlendirmeye alınmış ve bu ağaçların önemli bir bölümünün "Anıt ağaç", diğerlerinin ise "Aday anıt ağaç" olabileceği ortaya çıkmıştır.

ABSTRACT

This research was made effort determination of actual state and historical, traditional and other properties of recordness monumental trees which one different species in the Western Black Sea Region (Bartın, Kastamonu and Bolu). The method with the numered TS 13137 by TSE was used for determination monument trees. 21 item trees were determined, 9 item (*Platanus orientalis*), 4 item Crimean Pine (*Pinus nigra* subsp. *pallasiana*), 2 item (*Pistacia vera*), 2 item (*Corylus colurna*), 2 item (*Fagus orientalis*), 1 item 1 Çitlenbik (*Celtis australis*), 1 item (*Castanea sativa*), in study and a significant part of trees is "Monumental trees", other is "Candidate monumental trees" was emerged.

GİRİŞ

Yaşayan varlıklar içinde en yaşlı olanı ağaçlardır. Ağaç kadar insana yakın, durmadan görünüm değiştiren, dört mevsim boyunca adeta dört eşsiz tablo sergileyen, insan ömrünü yirmi hatta otuz kere aşan bir zaman parçası boyunca bıkmaksızın bulunduğu ortamı güzelleştiren bir başka varlık yoktur denilebilir. İnsanla ağacın ilişkisi insanın var oluşuyla başlamaktadır. Yeryüzündeki varlıkların çok azı, insan ruhunda, insan kişiliğinde ağaç kadar derin iz bırakmamıştır. Gelişen uygarlıkla birlikte ağaç, ta ki günümüze gelinceye kadar yüzyıllarca estetik bir duygu olarak insanda gelişmiştir (Gülersoy 1984).

Evliya Çelebi'nin (1611–1682) ünlü seyahatname-sinde ilk kez anıt ağaç betimlemelerine rastlamaktayız: Evliya Çelebi'nin Tavas ile Muğla arasında "İbret

alınacak ağaçlar" terimiyle nitelendirdiği anıt ağaçları adlarıyla, şekil ve özellikleri ile kaydettiği görülmektedir. Verdiği adların günümüzdeki anıt ağaç adlandırmalarını da etkilediği söylenebilir: **Çardaklı çam, adem çamı, kuru çam, semiz çam, kemerli çam, kırk kardeş çam, çatallı çam, kanlı çam** gibi. Bu sekiz ağaca onun Alaşehir'den bir çınarı ve Urla'dan tanıttığı asmayı eklersek, Evliya Çelebi'nin Türkiye'deki ilk on anıt ağacı görüp kaydettiğini söyleyebiliriz (Baytop 2003).

Türkiye'de özellikle odunsu bitki türlerinin diğer ülkelerle göre çok daha fazla olması anıt ağaç türlerinde de çeşitlilik sağlamıştır. En fazla anıt ağaca Doğu Çınarı (*Platanus orientalis*), Toros Sediri (*Cedrus libani*), meşe (*Quercus* sp.), Boz Ardiç (*Juniperus excelsa*), Adi Porsuk (*Taxus baccata*), Anadolu Kestanesi (*Castanea sativa*) türlerinde karşılaşılmaktadır (Asan, 1987; Başlar

ve ark. 1998; Güner ve ark. 1999). Bu konuda daha önce yapılmış araştırmalarda yukarıda adı geçen ağaç

türlerine ait birçok anıt ağaç bulunmuş ve tescili yaptırılmıştır (çizelge 1; çizelge 2; çizelge 3).

Çizelge 1. Türkiye'nin Anıt Karaçamları.

Table 1. Monumental Crimean Pine of Turkey

No.	Ç1.30(m)	D1.30 (m)	Boy(m)	Yaş	Bulunduğu Yer	Kim taraf.	Yıl
1	4.67	1.48	22.5	635	Çorum-Kargı-Kösdağı-Abdullah	GÜZENGE	1986
2	5.62	1.78	-	800	Kastamonu-İhsangazi-Bektöre	KARACA	1986
3	4.69	1.48	25	450+	Bolu-Abant-Güvemköy	ASAN	1987
4	5.50	1.74	30	500	Bolu-Yedigöller Milli Parkı	Anonim	1990

Çizelge 2. Türkiye'nin Önemli Anıt Çınarları

Table 2. The Important Monumental Platanes of Turkey

No	Ç1.30 (m)	D1.30 (m)	Boy(m)	Yaş	Bulunduğu Yer	Kim tarafından	Yıl
1	10.51	3..35	22	570	Sakarya-Akyazı-Çengeller	Düzce Orman Fakültesi	2005
2	10.54	3.36	16	590	Sakarya-Akyazı- Samanpazarı	Düzce Orman Fakültesi,	2005
3	10.35	3.30	19	550	Düzce-Cumayeri- Dokuzdeğirmen	Düzce Orman Fakültesi	2005

Çizelge 3. Türkiye'nin Diğer Ağaç Türlerine Ait Anıt Ağaçları

Table 3. The Monumental Trees Belong Other Tree Species of Turkey

No	Ç1.30(m)	D1.30(m)	Boy	Yaş	Bulunduğu Yer	Ağaç türü	Ne zaman
1	5.25	1.67	14	300	Sakarya –Hendek Süleymaniye	<i>Fraxinus angustifolia</i>	Düzce O. F., 2005
2	4.02	1.28	35	250	Zonguldak-Yenice-Çitdere	<i>Ulmus glabra</i>	DüzceO.Fak.,2005
3	7.20	2.30	20,5	650	Sakarya-Akyazı-Çengeller	<i>Castanea sativa</i>	Düzce O.F.,2005
4	9.75	3.10	18.5	800	Bolu-Mengen-Gökçesu-Erencik	<i>Quercus hartwissiana</i>	Düzce O.Fak.2005
5	9.60	3.05	25	650	Bolu-Saççılar Köyü	<i>Quercus robur</i>	DüzceO.Fak.,2005
6	7.10	2.25	24	800	Zonguldak-Yenice, Kavaklı	<i>Taxus baccata</i>	Düzce O.Fak.2005
7	5.80	1.85	12	200	Karabük-Eskipazar-Sögütlüçeşme	<i>Salix alba</i>	Düzce O.Fak.2005

Ç1.30 = Yerden 1.30m yükseklikteki çevre, D1.30 = Yerden 1.30m yükseklikteki çap

Son yıllarda toplumsal gelişmelere koşut olarak gelişen çevre bilincinin toplumda yaygınlaşmasıyla birlikte "Anıt ağaç" kavramının güncelleştiği, medyada sıklıkla anıt ağaç haberlerinin yer aldığı görülmektedir. Örneğin günlük bir gazetede: "Altı Asırlık Ağaç" başlığıyla yer alan haberde: "Kısa bir süre önce bir grup doğasever ve bilim adamı tarafından kurulan Dendroloji (Ağaç bilimi) Cemiyeti' ince 600 yaşında olduğu belirlenen Türkiye'nin en büyük meşesi, Bursa'nın Armut köyünde yaşadığı; literatürdeki bilimsel adı, 'Quercus robur' olan, halk arasında ise 'Saplı meşe' denilen anıt meşe ağacına, Armut köy halkının bulunduğu mezarlıkta çevresindeki taşları yutup kaybettiği için, 'Taşyutan Ağaç' dediği belirtilmektedir" (Erdik 2000).

1. Anıt Ağaç Tanımı

Türk Dil Kurumu Sözlüğüne göre anıt: "Büyük ve önemli bir olayın gelecek kuşaklara tarih boyunca anılması için meydana getirilen, göze çarpacak büyüklükte, simge niteliğinde yapı, abidedir" anlamına gelmektedir (Demiray ve ark. 1974). Diğer taraftan

Anıt ağaç: "Yaş, çap ve boy itibarıyla kendi türünün alışlagelmiş ölçülerinin çok üzerindeki boyutlara ulaşan, yöre tarihinde, kültür ve folklorunda özel yeri bulunan; geçmiş ile günümüz, günümüz ile gelecek arasında iletişim sağlayabilecek uzunlukta doğal ömre sahip ağaçlar"dır (Asan 1991).

Anıt ağaçlar insan ve toplum psikolojisini etkileyebilecek özellikler taşımaktadırlar. Bu özellikleri aşağıdaki gibi sıralamak olanaklıdır. Bunların biri ya da birkaçına sahip olan bir ağaç, doğal ömrü kısa olmamak koşuluyla anıt ağaç sayılabilmektedir:

- Çap ve boy bakımından muhteşem görünüşü olması (buldukları yöre, kent, köy ya da kasabanın simgesi haline gelen, imajı bütünleyen, etkileyici güzelliğe sahip ya da ilginç olması, alışılmamış habituslara sahip olması: örneğin çok çatallı oluş, şamdan, kıvrık, yatay v.b.),
- Çok fazla yaşlı olması (normal ağaç ömründen fazla yaşta olması),
- Tarihi olaylarla bağlantı kurulan, yörelerinin folklorunda bir değeri olması,

- Tarihsel süreçte önemli olaylara sahne olması (örneğin Büyükdere çınarının Haçlı ordularına konaklık etmesi),
- Mistik bakımdan önemli olan kutsal mekanlarda yer alması (Gül ve ark.1999; Aslanboğa ve Hepcan 1995),
- Güzellik açısından plastik değerinde bir görünüme sahip olan ve doğal görünümünden esaslı bir şekilde sapma göstererek dikkat çekici biçimler kazanmış olmaları,
- Doğal yaşam tarzı bakımından benzerlerinden farklı gelişme nitelikleri gösteren ağaçlar olmaları,
- Endemik ve nesli tükenmeye maruz yerli ağaç türlerinden biri olmaları (*Taxus baccata* (E**), *Pinus halepensis*, *Juniperus drupacea* (Syn: *Arceutos drupacea*), *Buxus sempervirens*, *Betula pubescens*, *Betula medwediewii* (end***), *Abies equi-trojani* (end.), *Liquidambar orientalis*(end.), *Abies cilicica* subsp. *isaurica* (end.), *Acer divergens*, *Acer hyrcanum* subsp. *sphaerocaryum*, *Acer monspessulanum* subsp. *oksalinum*) (end.),
- Kent dokusunu tamamlayan, kent imajına etkisi olan grup, dizi veya tek ağaçlar olmaları (Genç ve Güner 2003).

Anıt ağaç kavramı "Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun" 14.07.1998 gün ve 25 sayılı kararları ile hukuki kayıtlarda ilk kez kullanılmış ve hukuki tanımı yapılmıştır. Ancak bu kararlarda biyo-genetik ve ekolojik gerekçelerle **"korunması gereken ağaç türleri"** ile tarihi, folklorik, mistik ve plastik özellikleri ve değeri dikkate alınarak korunması gereken **"anıt ağaçlar"** bir arada değerlendirilmiş ve **"korunması gereken anıt ağaç"** kavramı kullanılmıştır. 14.07.1998 gün ve 597 sayılı karar metninde: "Doğal yapısı, ölçüleri ve diğer özellikleri bakımından anıtsal nitelikler kazanmış bulunan ağaçlara **"anıt ağaç"** denilmiştir.

2. Anıt Ağaçların İşlevleri

Anıt ağaçların toplumsal hayatta birçok işlevleri bulunmaktadır. Bu işlevler aşağıdaki gibi özetlenebilmektedir.

Kültürel Miras Olarak Anıt Ağaçların İşlevleri

Anıt ağaçlar, tarihi-arkeolojik kalıntılar gibi, ancak onlardan farklı olarak canlı ve taşınmaz kültür varlıklarıdır. Yöre folklorunda, kültür ve tarihinde özel yeri bulunan, geçmiş ile günümüz; günümüz ile gelecek arasında iletişim sağlayabilecek uzunlukta doğal ömre sahiptirler (Asan 1992; Sarıbaş 1991). Zaten anıt ağaçlar saptanırken dış morfolojik özelliklerinin yanında, tarihi-kültürel ve folklorik öğeler çok önemli ölçütler olarak kabul edilmektedir; hatta bu sözü edilen öğeler bir ağacın anıt ağaç olarak onanmasında en önemli ölçütler olarak kabul

edilmektedirler. Örneğin Kastamonu İmam Köyü'nde bulunan anıt Anadolu Karaçamı (*Pinus nigra* subsp. *pallasiana*)'nın yanında halk tarafından çok ziyaret edilen türbe (yatır) bulun-duğundan "Türbe çamı anıt ağacı" denilmiştir (Şekil 1). Tarihsel süreç içerisinde ağaca tarihi ve folklorik nitelik kazandıran, insanlarla ve olaylarla olan doğrudan ilişkisidir. "Tarih tekerrür etmez" denilir. Bu nedenle tarihi ve folklorik nitelik taşıyan ağaçlar, yaş ve büyüklükleri hesaba katılmaksızın eşsiz bir değere sahiptir. Ancak böyle bir ağaç yaş ve büyüklük bakımından da anıt ağaç özelliği gösterdiğinde daha değerli hale gelir. Bu nedendir ki, tarihi ve folklorik nitelikler taşıyan ağaçlar kültürel mirastır (Stenberg 2000).

Şekil 1. Kastamonu İmam Köyü Türbe Anıt Çamı (M. Sarıbaş 2003)
Figure 1. Tomb Monumental Pine in Imam Village in Kastamonu

Örneğin; Lübnan'ın bayrağında yer alan sedir ağacı (*Cedrus libani*) resmi, bir yanda Lübnan'da kaybolup giden sedir ormanlarının anısını taze tutarken, diğer yandan da kurulan devletin tarih boyunca yaşaması ve uzun ömürlü olması dileğini sembolleştirmektedir. Kanada bayrağındaki Şeker Akçaağacı (*Acer saccharum*) yaprağı resmi ise, bir taraftan bu türün ekonomik değerini anımsatırken, doğal güzelliklerle, biyolojik çeşitlilik bakımından zengin bir ülke imajını vermektedir.

Anıt ağaçların tarihsel olaylarla bağlantılı olması bakımından Türkiye'deki anıtsal ağaçların birçoğunun tarihi öyküsü vardır. Türkiye ormanlarının hemen tümü doğal ormanlardan oluşmakta ve ağaç tür çeşitliliği bakımından son derecede zengin addedilmektedir. Osmanlı tarihiyle ilişkisi bakımından çok önemli ağaçlarımızdan biri de Kütahya'nın Domaniç ilçesi Domur köyündeki 870 yaşındaki Anadolu Karaçamı (*Pinus nigra* subsp. *pallasiana*)'dır. Üzülerek söylemek gerekirse, bu ağaç 1977 yılında kurumuş; 11 yıl dikili kuru olarak ayakta kaldıktan sonra 1988 yılında fırtına nedeniyle devrilmiş ve tarihsel önemi nedeniyle Prof. Dr. Burhan Aytuğ'un Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat

Varlıklarını Koruma Kurulu'na başvurması üzerine bu ağaç özel koruma altına alınmıştır (Tayhan1999; Yaman ve Sarıbaş 2006). Tarihsel olaylarda adı geçen ağaçlar içerisinde çınarlar önde gelmektedir. Bunlardan biri de 1096 yılında Haçlı komutanlarından Godenfroy de Bouillon'un (1096) Büyükdere çayırında, gölgesi altında karargâh kurduğu tarihi Büyükdere çınarı (Platane de Godenfroy) bunlardan biridir. Altı gövdenin birleşmesinden oluşan bu çınarın çevresinin 32 m boyunun ise 60m olduğu söylenmektedir. Kovuk gövdesinde çay ocağı işletildiği; çay ocağında çıkan yangın sonucunda ortadan kalktığı söylenmektedir. Bu ünlü çınarın 2000 yaşında olduğu kaynaklarda belirtilmektedir (Yaltırık 1993b).

Dünyada da tarihe mal olmuş çok uzun ömürlü ve boylu ağaçlara rastlamak olanaklıdır. Kuzey Amerika'da günümüzde canlı birer doğa abidesi olarak ömür süren Dev Sekoya (*Sequoidendron giganteum*)'lardan "**General Shermann**" adlı ağacın boyunun 82 m çevresinin 30 m ve yaşının ise 3500 olduğu kaydedilmektedir. "**General Grand Tree**" adlı diğer bir Mamut ağacı 85 m boyunda ve çevresi 34 m'dir. Yaşı tahminen 3500 yıl olan bu ağacın gövde ağırlığı 565 ton olarak hesaplanmıştır (Yaltırık 1993a; Noordhuis 1996).

Bilimsel İşlevleri

Anıt ağaçlar yaşadıkları bölgenin-yerin hatta yöresel ortamın veya mikro-klimanın, toprağa ilk düştükleri günden günümüze ulaşabilmiş canlı tanıklarındır. Yetiştikleri ortamın iklimatik-edafik-biyotik koşullarına göre gelişip şekillendiklerinden, dendro-klimatolojik ve dendro-ekolojik ve aynı zamanda dendro-kronolojik materyal niteliğindedir. Örneğin araştırmamızda anıtsal nitelikleri itibariyle şimdiki değin incelenmemiş olan Zonguldak- Dirgine Elemen Yaylası'ndaki Anadolu Karaçamı'nın (*Pinus nigra* subsp. *pallasiana*) tahmini yaşı Dendro-kronolojik ölçmeler sonucunda ağacın yaşamı boyunca iklimsel değişimlere ait bilgiler elde edilebilmektedir. Keza, anıt ağaçlar ve meşcereler söz konusu türün veya

türlerin nadir bulunduğu yaşam alanlarını (biyotopları) ve ender genotipleri de temsil edebileceğinden; aynı zamanda biyo-genetik rezerv değeri taşırlar. Anıt ağaçlar fitolojik ve arkeolojik, dendrolojik ve paleobotanik araştırmalar için önemli arşivlerdir (Genç ve Güner 1993).

Estetik ve Turistik İşlevleri

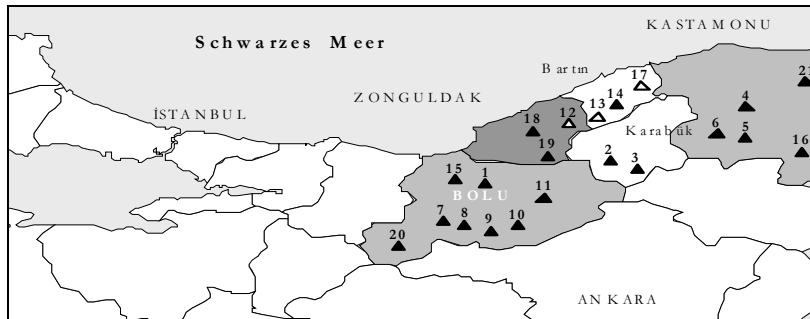
Anıt ağaçlar sahip oldukları büyüklükleri ve görkemli habitusları nedeniyle kentsel ve kırsal peyzajın önemli görsel öğelerindedir. Buldukları yetişme ortamında sergiledikleri plastik değerlerle estetik bir görünüm kazandırır. Çok ilgi çekmeleri nedeniyle doğa turizmüne ve de folklorik ve mistik değerlere dayalı olarak kültür turizmüne katkı sağlarlar. Örneğin yukarıda sözü edilen "General Sherman" adlı ağacın yanındaki diğer ağaçların yılda 40.000 turist çekebildiği söylenmektedir (Yaltırık 1993a).

3. Türkiye'de Önemli Anıt Ağaç Örnekleri

Türkiye'de anıt ağaçlar üzerinde oldukça fazla çalışma yapılmıştır. Özellikle yeni orman fakültelerinin kurulmasıyla anıt ağaç çalışmaları çoğalmış ve fakültelerin buldukları coğrafi yörelerdeki anıt ağaçlar incelenerek tescilli hale getirilebilmektedir. Metni sonunda verilen üç çizelgede araştırma alanımız olan Batı Karadeniz Bölgesi'nde daha önceden keşfedilip onaylanan anıt ağaç örneklerinden (Çizelge 1; Çizelge 2; Çizelge 3) "**Anıt karaçamlar**"; "**Anıt Çınarlar**" ve "**Önemli diğer Anıt ağaç türleri**" verilmiştir.

MATERYAL ve YÖNTEM

Araştırma alanımız Batı Karadeniz Bölgesi'ndeki Bolu, Zonguldak, Bartın, Karabük ve Kastamonu illerini kapsamaktadır. Bu illerden Bolu'da 8 ağaç, Zonguldak'ta 3 ağaç, Bartın'da 3 ağaç, Karabük'te 2 ağaç ve Kastamonu'da 5 ağaç olmak üzere toplam 21 ağaç anıt ağaç olarak değerlendirilmiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Bolu, Zonguldak, Bartın, Karabük ve Kastamonu illerindeki Anıt Ağaçlar

Figure 2. Monumental Trees in Bartın, Karabük ve Kastamonu

Araştırma kapsamındaki illerde kayda girmemiş değişik türlere ait anıt ağaçların güncel durumlarının ve bu ağaçlara ait tarihi-folklorik ve diğer özelliklerinin belirlenmesinde ve anıtsal değerlerinin saptanmasında, Genç ve Güner (2003) tarafından ortaya konulan ve Türk Standartları Enstitüsü tarafından "TS13137" numaralı standartta belirtilen yöntem kullanılmıştır. Bu standarda göre bir ağacın anıt ağaç olarak nitelendirilmesi için, o ağacın tarihi, folklorik ve mistik özelliklerinin yanı sıra yaş, çap, boy, tepe çapı vb. gibi ölçülebilir (somut) özellikler saptanması gerekmektedir.

Bu somut saptamalar yapıldıktan sonra özel olarak hazırlanmış "Anıt Ağaç Envanter Karnesi" (Çizelge 5) ve

"Anıt Ağaç Değerlendirme Formu" doldurularak (Çizelge 6) o ağacın anıtsal değerinin belirlenmesinde ve de "Şimdiki Anıtsal Değer" ile tür bazındaki minimum anıtsal değerler karşılaştırılmaktadır. Bir ağacın anıt ağaç olup olmadığının saptanması için, hesaplanan güncel anıtsal değerinin tür bazındaki minimum anıtsal değere eşit veya daha büyük olması gerekmektedir. Anıtsal ağaç adaylarının buldukları yerin adı, coğrafi konumu ve koordinatları CPS yardımı ile saptanmıştır. Anıt ağaçların buldukları orman alanlarının işletmesi, bölgesi, serisi, bölgesi ve koordinatları ve ayrıca varsa yöresel adı saptanmıştır.

Çizelge 5: Anıt Ağaç Envanter Karnesi

Table 5. Inventory Report Card of Monumental Tree

Tür Adı (Türkçe): Doğu Çınarı		Ağaç No: 8 (Dere tarafı)							
Tür adı (Latince): <i>Platanus orientalis</i>		Vilayeti: Zonguldak							
Mahalli-Önerilen Adı: "Nazım Hikmet" Çınarı		İlçesi: Devrek-Dirgine (Şekil 3)							
Ölçüm tarihi: 6.8.2003		Belde, köy, mahalle: Yeşilöz Karadere Mah.							
Gemessen von: M. Sarıbaş, B. Yaman, B. Ekici		Orman İşletmesi: Dirgine							
Enlem (Ada): N 41° 00' 38.9"		Mevkii: Topalak, Çevrik							
Boylam (Parsele): E 31° 08' 42.2'		Bölme No: -							
Fotoğraf Film No.:-		Poz No.:-		Slayt Film No: -		Poz No.: -			
Yükselti(m)		Bakı		Eğim (%)		Röliyef ¹		Bulunduğu yer ²	
269		W		1- 2		5		4	
Yükselti (m)		Tahmini Yaş (Yıl): 450 (En az 15cm uzunluğundaki artım kalemünde bulunan yıllık halka sayısı/kabuk kalınlığı "cm-mm" 15 cm, "cm-mm")		Tepe Çapı (m)		Kabuklu Çevre (cm)		Kabuklu Çap (cm)	
31		..... cm' de/Ad.		N-S	W-O	Toprak Yüzeyi	Yerden 1.30m Yük.	Toprak Yüzeyi	Yerden 1.30m. Yük
				16	14	686	554	218	176
Mülkiyet Durumu:		Özel:		Tüzel:		Devlet: X			
Gövde Özellikleri		Dipte Çatal: X		... 1m de ... 2 Adet çatal		Ur ve Şişlik: -			
Genel Görünüm		Düzgün: X		Budanmamış: -		Budanmış: -		Özellikli ³	
Sağlık Durumu:		Sağlıklı: X	Böcek - Mantar: -	Tepe Çökmesi: -		Gövde Yaralı 4: -		Gövde Kovuk4:	
				Yeni	İlerlemiş	Yarının B. Yerin Çev.: cm Genişliği:		Kovuğun B. Yerin Çev.:... cm Genişliği:	
Tescil Durumu ve Anıt Ağaç Değeri		Anıt ağaç olarak tescili isabetli olacaktır.							
Yöre Folklorundaki Yeri ve Tarihsel Özellikleri		-							
Diğer açıklamalar, öneriler		-							

Yaş tahmini: Aday ağacın göğüs yüksekliğindeki (1.30 m) çevresi şerit metre yardımı ile ölçülerek; "çevre = 2 x 3,14 x yarıçap" eşitliğinden önce yarıçap

daha sonra çap hesaplanmıştır. Yas tahmini için 1,30m'deki göğüs yüksekliğinden "artım burgusu" ile artım kalemi alınmaktadır. Bu artım kalemleri üzerinde

yıllık halka ölçüm cihazıyla, en son yılda oluşan yıllık halkadan geriye doğru saymak suretiyle, yıllık halka sayıları belirlenmektedir. Daha sonra gövde yarıçapının geri kalan kısmının tamamında artım kalemine dayanılarak yıllık halka sayısının hesaplanması (enterpolasyonu) durumunda, yıllık halka genişliklerinde yaşa bağlı değişimler nedeniyle, tahmin edilen yaş, ağacın gerçek yaşından çok daha fazla çıkmaktadır. Bu sakıncayı gidermek amacıyla artım kalemindeki en son yıllık halkadan öze kadarki kısım da, benzer ekolojik koşullarda yetişen aynı türe ait diğer daha küçük yaşlı ağaçlardan alınan artım kalemleriyle kombine edilerek anıt ağacı yaşı buluna-

bilmektedir (Akkemik 1995; Akkemik 2004).

Çap ölçümü: Şerit metre yardımı ile ağacın toprak düzeyindeki ve göğüs yüksekliğindeki (1,30m) kabuklu çevresi ölçülmektedir. Bulunan değerler Pi sayısına 3,14) bölünmek suretiyle ağacın toprak düzeyindeki ve 1,30 m' deki çapı bulunmaktadır.

Boy ölçümü: Blume-Leiss boy ölçeri ile anıt ağaçların boyları ölçülmüştür (Kalıpsız 1993).

Tepe çapı ölçümü: Tepe çapı, ağacın gövdesi merkez alınarak tepe tacı izdüşümü içinde kalan doğu-batı; güney-kuzey yönlerdeki yarıçaplar ölçülerek tepe çapları ölçülmektedir.

Çizelge 6. Anıt Ağaç Değerlendirme Formu

Table 6. Evaluation Forme of Monumental Tree

Anıt Ağaç Değerlendirme Formu (Türkiye'nin doğal türleri için)						
Öğeler	Verilebilecek En Büyük Puan	Değerlendirme Basamakları	Sınıflarına Göre Ağaçlara Verilebilecek Puanlar			Verilen Puan
			I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	
Boy (Bo)	20	<ul style="list-style-type: none"> ➤ 05,0 – 07,5 ➤ 08,0 – 10,0 ➤ 10,5 – 15,0 ➤ 15,5 – 20,0 ➤ 20,5 – 25,0 ➤ 25,5 – 30,0 ➤ 30,5 – 35,0← ➤ 35,5 – 40,0 ➤ 40,5 – 45,0 ➤ 45,5 – 50,0 ➤ > 50,0 m 	0 0 0 0 0 3 6← 9 12 16 20	0 0 6 13 20	10 20 30	6
Gövde Çapı (GÇ)	30	<ul style="list-style-type: none"> ➤ 50 ➤ 50 – 74 ➤ 75 – 99 ➤ 100 – 124 ➤ 125 – 149 ➤ 150 – 174 ➤ 175 – 199← ➤ 200 – 224 ➤ 225 – 249 ➤ 250 – 274 ➤ 275 – 299 ➤ ≥ 300 cm 	0 0 0 3 6 9 12← 15 18 22 26 30	0 6 12 18 24 30	10 20 30	12
Tepe Çapı (TÇ)	10	<ul style="list-style-type: none"> ➤ < 05,0 ➤ 05,0 – 09,5 ➤ 10,0 – 14,5← ➤ 15,0 – 19,5 ➤ ≥ 20,0m 	0 2 4← 7 10	3 6 10	4	

Tahmini yaş (Ya)	30	<ul style="list-style-type: none"> ➤ 100 – 200 ➤ 201 – 300 ➤ 301 – 400 ➤ 401 – 500← ➤ 501 – 600 ➤ 601 – 700 ➤ 701 – 800 ➤ 801 – 900 ➤ 901 – 1000 ➤ > 1000 	<p>3 6 9 12← 15 18 21 24 27 30</p>	12
Bulunduğu Yer (BY)	10	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ormanda (ağaçlık çağındaki bir toplum içinde ve bulunduğu alan meşcereden (bir hektardan) büyük) ➤ Meşcerede (kırsal-kentsel alanda) ➤ Grupta (kırsal-kentsel alanda) ➤ Kümede (kırsal-kentsel alanda) ➤ Tek (kırsal alanda) ➤ Tek (şehirde) 	<p>2 10 9 8 4← 6</p>	4
Diğer Pozitif Özellikler (PO)	10	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ağaç için zorunlu yetiştirme ortamı faktörlerinin korunması mümkün ➤ Sağlıklı ➤ En az bir anıtsal özelliği (boyu, çapı, yaşı gibi) bakımından dünyada veya Türkiye'de sayılı bir ağaç olması ➤ Özellikli (doğal halinin dışında kabuk, yaprak, çiçek, meyve veya kozalak, dallanma, çatallanma, gövde şekillenmesi vb. özelliklerce farklı) ➤ Hiç biri 	<p>10← 6 9 3 0</p>	10
Negatif Özellikler (NO)	- 10	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ağaç için zorunlu yetiştirme ortamı faktörlerinin korunması mümkün değil ➤ Tepe çökmesi → İlerlemiş (tepede yoğun kuruma) → Yeni ➤ Böcek-mantar zararı (tepe çökmesi yoksa değerlendirmeye katılır) ➤ Gövde kovuk ve kovuğun → Genişliği < 1/5 ⊕ → Genişliği = 1/5 - 1/ 3 ⊕ → Genişliği > 1/ 3 ⊕ [⊕ = Kovuğun bulunduğu yerdeki çevre] ➤ Gövde ve/veya ana dallar yaralı ve yaranın → Genişliği < 1/5 ⊕ → Genişliği = 1/5 - 1/ 3 ⊕ → Genişliği > 1/ 3 ⊕ [⊕ = Yaranın bulunduğu yerdeki çevre] ➤ Hiç biri 	<p>-10 -8 -6 -8 -2 -3 -4 -1 -2 -3 0←</p>	0
<p>ŞİMDİKİ ANITSAL DEĞER (ŞAD) = (BH + DM + KD + GA + ST + PB Toplam) ŞAD ≥ MAD_{tır} ise, incelenen ağaç anıt ağaç olarak ayrılır.</p>				48

* Aday Anıt Ağaç

** E: Tehlikede

*** end: Endemik

ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırma alanında dokuz Doğu Çınarı (*Platanus orientalis*), dört Anadolu Karaçamı (*Pinus nigra* subsp. *pallasiana*), iki fıstık ağacı (*Pistacia vera*) iki ağaç fındık (*Corylus colurna*) iki Doğu Kayını (*Fagus orientalis*), bir Adi Çitlenbik (*Celtis australis*), bir Anadolu Kestanesi (*Castanea sativa*) olmak üzere toplam yirmi bir adet ağaç "Anıt ağaç değerlendirme formları" ile değerlendirmeye alınmış ve bu ağaçların on sekiz adedinin "Anıt ağaç"; diğer üçünün ise "Aday anıt ağaç" olabileceği ortaya çıkmış ve çizelgede belirtilmiştir (Çizelge 4). Araştırmamıza konu olan tüm ağaçların çeşitli yönlerden fotoğrafları çekilmiştir. Tüm ağaç fotoğrafları makalemize konamayacağından sadece örneğin iğneyapraklı türlere ait Kastamonu İmam Köyü Türbe çamı (Şekil 1); yapraklı ağaç türlerine ait örnek olarak Devrek-Dirgine Nazım Hikmet Abide Çınarı'nın fotoğrafı konulmuştur (Şekil 3).

Şekil 3. Devrek-Dirgine'deki Nazım Hikmet Abide Çınarı (M. Sarıbaş 2004)

Figure 3. Nazım Hikmet Monumental Platane in Devrek-Dirgine

Çizelge 4. Batı Karadeniz Bölgesi'nde Saptanan Kayda Girmemiş Önemli Anıt Ağaçlar ve Aday Anıt Ağaçlar
Table 4. Identified Important Monumental Trees and Candidate Monumental Trees in Western Blacksea Region

No	Anıt Ağacın Türü	Orman İşletmesi	Enlem	Boylam
1	<i>Pinus nigra</i> Arnold subsp <i>pallasiana</i>	Dirgine	40 55 58.6 N	31 50 49.8 E
2	<i>Pistacia vera</i>	Karabük	41 14 36.5 N	32 41 42.3 E
3	<i>Pistacia vera</i>	Karabük	41 14 36.5 N	32 41 42.3 E
4	<i>Pinus nigra</i> Arnold subsp <i>pallasiana</i>	Karadere	41 18 30.5 N	33 56 46.9 E
5	<i>Pinus nigra</i> Arnold subsp <i>pallasiana</i>	Araç	33 16 38.5 N	41 21 24.5 E
6	<i>Pinus nigra</i> Arnold subsp <i>pallasiana</i>	Sarılık Suyu	33 18 10.7 N	41 10 30 E
7	<i>Platanus orientalis</i>	Dirgine	41 00 38.9 N	31 08 42.2 E
8	<i>Platanus orientalis</i>	Dirgine	41 00 38.9 N	31 08 42.2 E
9	<i>Platanus orientalis</i>	Dirgine	41 00 38.9 N	31 08 42.2 E
10	<i>Platanus orientalis</i>	Dirgine	41 00 38.9 N	31 08 42.2 E
11	<i>Corylus avellana</i>	Mengen	40 53 51.7 N	31 53 09.5 E
12	<i>Platanus orientalis</i>	Bartın (Aday)	41 37 43.8 N	32 20 10.8 E
13	<i>Platanus orientalis</i>	Bartın (Aday)	41 37 43.8 N	32 20 10.8 E
14	<i>Platanus orientalis</i>	Bartın	41 35 36.3 N	32 20 30 E
15	<i>Celtis australis</i>	Devrek (Aday)	41 09 04 N	31 53 22 E
16	<i>Fagus orientalis</i>	Küre	33 48 29 N	41 52 36 E
17	<i>Platanus orientalis</i>	Bartın	-	-
18	<i>Fagus orientalis</i>	Ereğli	-	-
19	<i>Castanea sativa</i>	Ereğli	-	-
20	<i>Corylus colurna</i>	Bolu	-	-
21	<i>Fagus orientalis</i>	Cide	-	-

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırmada incelenen ağaçların önemli bir bölümünün özellikle yaş ve çap bakımından kendi türünün alışılmış ölçüleri üzerinde olduğu ve geçmiş ile gelecek arasında iletişim kurabilecek uzunlukta doğal ömre sahip bulunduğu görülmektedir. Söz konusu ağaçlar yöre folklorunda, kültür ve tarihinde

özel bir yeri bulunmamakla birlikte, boyutsal özellikleri itibarıyla on sekiz adedi anıt ağaç kategorisine girmektedir.

Anıt ağaç tespitinde çok yönlü değerlendirmenin en önemli yanlarından birisi henüz minimum anıtsal değere ulaşmamış, ancak yakın gelecekte yukarıda açıklanan boyutsal özelliklerden birisi veya birkaçı

bakımından anıt ağaç olma olasılığı bulunan ağaçlar için "Aday Anıt Ağacı" kavramını getirmiş olmasıdır. Çalışmada incelenen ağaçların anıtsal değerinin belirlenmesinde de çok yönlü değerlendirme yapılmış ve çoğu ağaçta hesaplanan şimdiki anıtsal değerlerin tür bazındaki minimum anıtsal değerlerden yüksek olduğu görülmüştür. Diğer üç anıt ağaç ise "aday anıt ağaç" olarak ayrılmışlardır. Türkiye'nin her yanında her geçen gün yeni anıt ağaçlar keşfedilmektedir. Anadolu'da mistik, folklorik ve tarihsel nedenlerle zarar görmeden varlığını sürdüren pek çok anıt ağaç bulunmaktadır. Ama ne yazık ki büyük bir çoğunluğu bilimsel ölçütlere göre değerlendirilerek koruma altına alınmamışlardır. İnsanlık ve doğanın tarihine tanıklık eden bu "Yeşil devlerin" yok olmaması için hızlı ve geniş çapta çalışmalara hemen başlanması gerekmektedir (Yaltırık 1999).

Endemik ve nesli tükenmeye yüz tutmuş yerli ağaç türlerinden Adi Porsuk (*Taxus baccata*), Anadolu Karaçamı (*Pinus nigra* subsp. *pallasiana*), Andız

(*Archethos drupacea*), Finike Ardıcı (*Juniperus phonicea*), Kasnak meşesi (*Quercus vulcanica*) Şimşir (*Buxus sempervirens*), Ak Huş (*Betula alba*, *Betula medvediewii*), Kazdağı Göknarı (*Abies equi-trojani*), Anadolu Sığla Ağacı (*Liquidambar orientalis*) , Toros Göknarı alt türü (*Abies cilicica*.subsp. *isaurica*), bazı akçaağaç alt türleri ve benzeri ağaçlara ait ağaçlara öncelik verilmelidir.

Nesli tükenmekte olan Anadolu sığla ağaçlarının her geçen gün azalan doğal alanlarının korunması ve iyileştirilmesi gerekir. Bu ormanların mülkiyetine sahip olan Orman Genel Müdürlüğü'nün sığla ormanlarını daha iyi koruması ve alanlarını çoğaltması gerekir.

Sivil toplum örgütleri ve diğer sosyal kurumların anıt ağaçları topluma tanıtması, toplumu anıt ağaçlarla ilgili olarak bilgilendirmesi gerekir.

Birçok kişi ve kuruluş tarafından keşfedilen anıt ağaçların ilgili yasalar uyarınca mutlaka 'Anıtlar Yüksek Kurulu' tarafından tescil edilmesi gerekir.

KAYNAKLAR

- Akkemik, Ü., 1995. Kastamonu Yöresindeki Karaçam ve Uludağ göknarının Dendro-kronolojisi ve Dendro-klimatolojisi. 1. Ulusal Karadeniz Ormanlık Kongresi Bildiriler kitabı 3, cilt, s. 50- 59,
- Akkemik, Ü., 2004. Dendro-kronoloji: İlkeleri, Biyolojik Temelleri, Yöntemleri, Uygulama Alanları, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayın No 479, 294s.,
- Asan, Ü. 1987. Türkiye Ormanlarında Saptanabilen Anıt Nitelikli Ağaçların Dünya'daki Benzerleri ile Karşılaştırılması, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi Seri A, 37, 2; s.46- 68,
- Asan, Ü. 1991. Doğal ve Kültürel Miraslarımızdan Anıt Ağaç ve Ormanlarımız. Yeşile Çerçeve Dergisi No. 6: s.22- 24,
- Asan, Ü. 1992. Anıt Ağaçların Birey ve Toplum Psikolojisi Üzerine Etkileri. Yeşile Çerçeve Dergisi sayı 18, s. 18- 19,
- Aslanboğa ve İ., S. Hepcan 1995. Anıt Ağaçlar. Tübitak, Bilim Teknik Dergisi No.333, s. 68-71,
- Başlar S., Doğan Y., Çelik A., Öztürk M., 1998. Some Living Monuments of Anatolia, V. Th International Symposium of Plant Life in Soth-West and Central Assia (Tashkent), pp. 10- 16,
- Demiray, K., H. Eren, H. Mazıoğlu, M. Tuğrul, F. Develioğlu, K. Kalkan, N. Egembir, N. Pirali, G. Müftüoğlu, M. Tekin, T. Tunç, 1974. Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları No 403, 893 s.,
- Erdik, B., 2000. 6 Sırlık Ağaç, Bursa, Milha, 22 Mart sayısı, Milliyet Gazetesi,
- Genç, M., S.T. Güner 2003. Göller Bölgesi'nin Anıt Ağaçları, Isparta Valiliği Özel İdare Müdürlüğü, İdeal Matbaası, 231s,
- Gül, A.U., C. Gümüş, H. Yavuz, M. Eroğlu, Z.C.Özkan, A. Demirci 1999. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Saptanan Bazı Anıt Ağaç ve Meşcereler. Tr. J. Of Agriculture and Forestry 23 (1999) Ek sayı 3, 671- 677,
- Gülersoy, Ç. 1884. Türkiye'de Anıtsal Ağaçlar. Turing Otomobil Kurumu Yayını, 160s, İstanbul,
- Kalpızsız, A. 1993. Dendrometri, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayın No. 426, 302s.
- Noordhuis, K.T. 1996. 700 Arbres et Plantes Jardins. Gründ, 302 p, Paris
- Sarıbaş, M. 1991. Anıt Ağaçlara Yasal Koruma. Cumhuriyet Gazetesi Bilim Teknik Dergisi Sayı 229, s. 22,
- Strenberg, G. 2000. Big Old Historic Trees Weedpatch Gazete, pp. 1-19,
- Tayhan A. A., 1999. Domanıç'teki Anıt Karaçam Üzerinde Dendro-kronolojik ve Dendro-klimatolojik Araştırmalar, 1. International Symposium on Protection of Natural Environment and Ehlami Karaçam, (23-25 September1999, Kütahya) Bildirileri kitabı s.259-268,
- Yaltırık, F. 1993a. Dendroloji Ders Kitabı II, *Angiospermae*, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayın No. 420, 256s,
- Yaltırık, F. 1993b. Dendroloji Ders Kitabı, *Gymnospermae*, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayın No. 386, 320s.
- Yaltırık, F.1999. Tarihin Yeşil Tanıkları Anıt Ağaçlar, Yeşil Atlas Dergisi sayı 2, s. 70-78,
- Yaman, B., M. Sarıbaş 2006. Zonguldak-Dirgine Ormanlarında Yeni Bir Anıt Ağaç: Eleman Karaçamı. Ekoloji, 63: 62-68.